

Leonard Bulen

Akcija i reakcija u budističkom učenju

Prevod

Branislav Kovačević

www.yu-budizam.com

Čitavim univerzumom upravlja zakon i jedan neprekinuti
Sled akcije i reakcije odigrava se na planu mentalnih i moralnih postupaka, isto tako neizbežno kao i u slučaju fizičkih procesa. Otuda, Budino učenje naglašava da moralno poželjna misao, govor ili postupak kad-tad donose sreću počinocu, dok na isti način postupci koji su moralno nepoželjni podstiču u budućnosti nastanak patnje. Ono što određuje moralni karakter nekog postupka - bilo da se radi o misli, govoru ili gestu - jeste volja ili mentalni cilj koji ga motiviše. Kada je on zasnovan na velikodušnosti, na dobroj volji ili nesebičnosti, tada je moralno poželjan, a kada njegov motiv izvire iz pohlepe, mržnje ili obmanutostismatra se moralno nepoželjnim.

Tako Budino učenje naglašava potrebu razvijanja sposobnosti jasnog razumevanja svrhe svakog postupka na svakom nivou. Neke od tih aktivnosti podstiču snage u umu koje na kraju vode do povećanja dobrobiti, dok druge, budući da su s pogrešnim ciljem, rezultiraju neprijatnošću i patnjom. Zato, ukoliko se prihvatite bilo kojeg oblika mentalnog usavršavanja, jedan od vaših najvažnijih zadataka biće jasnije razumevanje onih krajnjih motiva koji pokreću sve vaše aktivnosti. U ovome naučnom i tehnološkom dobu sasvim vam je bliska ideja da fizičke posledice imaju svoje uzroke, a da te posledice sa svoje strane mogu postati uzroci i da unutar uobičajenog toka fizičkih stvari nema mesta za slučajnost.

I mada prihvatate takav neizbežan sled akcija i reakcija na nivou materijalnog, ne prepoznajete ga uvek u moralnoj sferi. Budino učenje, međutim, govori o tome da upravo zakon uzroka i posledice važi u moralnoj sferi isto onoliko koliko i u materijalnoj. Ovo učenje naglašava činjenicu da sve u univerzumu dejstvuje prema odgovarajućim zakonima i da nijedno biće u tome univerzumu ne može da izbegne ili izmeni te zakone. Ovo definišu pet sistema zakona (panca niyama)

Prvi od njih je sistem zakona koji se tiče uspona i opadanja - to jest, rasta i propadanja - fizičkih fenomena pod uticajem toplote. Druga je grupa zakona koji se odnose na nastajanje i rast vegetacije i tela živih bića. Treći sistem tiče se mentalne akcije i reakcije, to jest voljnog postupka i njegovih rezultata u obliku zadovoljstva i patnje. Četvrto, postoje različiti zakoni koji upravljaju procesima u umu, zakoni koje proučavaju i primenjuju psiholozi. Na kraju, peti sistem zakona grupiše zajedno mnoštvo zakona koji se odnose na fizičke i mentalne fenomene uopšte, a nisu obuhvaćeni ostalim sistemima zakona.

Od ovih pet grupa jasno je da na s u ovom kontekstu zanima treći sistem. Tako je sistem zakona koji upravljaju voljnim postupkom i njegovim posledicama samo jedan od pet grupa zakona, ali je najdirektnije povezan sa vašom srećom i žalošću, vađim bolovima i zadovoljstvima.

Izvorni budistički termini se ponekad prevode kao moralno i nemoralno, dobro i loše. Međutim, često se prevode i kao poželjno i nepoželjno, jer se moralni postupak smatra i poželjnim, jer kao svoj krajnji rezultat donosi zadovoljstvo, a nemoralni postupak, pošto vremenom donese patnju počiniocu, smatra se nepoželjnim.

Bilo kakva aktivnost - moralno ispravna ili ne - stvara, naravno, i svoj fizički rezultat. Ako bacite kamen prozoru, on će ga razbiti, bilo da je motivacija koja stoji iza tog postupka moralno poželjna ili ne. Razbijeni prozor je normalna fizička posledica postupka bacanja kamena.

Ali pretpostavimo da je taj postupak motivisan nekakvom moralno nepoželjnom voljom (kao što je mržnja), tada će postojati i mentalna posledica. Ispoljavanje mržnje ojačaće mržnju koja već postoji u umu, baš kao što vežbanje mišića povećava njihov obim. Kao posledica toga, mržnja će postajati dominantni faktor unutar vašeg mentalnog sklopa.

Mržnja je samo jedan član iz grupe mentalnih faktora kojivode ka patnji. Na ovaj ili na onaj način, jednog trenutka u bližoj ili daljoj budućnosti, taj mentalni faktor doneće vam neku vrstu patnje. Osnovni uzrok te patnje je nije sam čin bacanja kamena, već mržnja ili zlovolja sadržana u voljnom činu bacanja kamena.

Jasno je da je postupak bacanja kamena prema prozoru mogao biti motivisan ne samo mržnjom, već i nekakvom dobrom namerom. Možete takav postupak, na primer, počiniti u nameri da omogućite da u dimom ispunjenu sobu neke kuće u plamenu uđe svež vazduh i tako spasete nečiji život. U takvim okolnostima nesebičnost podstaknuta vašim poželjni voljnim postupkom ojačaće u vama već postojeći mentalni faktor blagonaklonosti, a ojačani mentalni faktor će vas na kraju dovesti u okolnosti koje će vam pružiti sreću.

Tako moralno poželjna voljna aktivnost donosi užitek u jednom trenutku u budućnosti, dok nepoželjna voljna aktivnost na kraju donosi patnju. S druge strane, postupak iza kojeg ne stoji volja (i koji naravno donosi uobičajene fizičke posledice) ne stvara bilo

kakav rezultat u vidu ojačavanja faktora uma, niti kroz buduću sreću ili nesreću. Tamo gde nema volje nema ni elementa moralnog ili nemoralnog. Lična želja ili volja u svome primarnom obliku jeste nagon za životom, nagon za održanjem sopstva i potvrđivanjem toga sopstva. Iz te temeljne želje za životom nastaju različitesklonosti, koje prepoznajemo kao nagone, instinkte i želje, kojima se pridružuju emocije.

U budističkoj psihologiji instinkti i želje se smatraju manifestacijama osnovne volje za životom. Ta volja za životom se, po pravilu, jednostavno naziva žed: žed za postojanjem, želja da se živi kao posebno sopstvo zavek. Ali konačno oslobađanje od nesreće moguće je postići jedino nadilaženjem lične egzistencije. Žed za egzistencijom, ukorenjena u neznanju, označava se kao primarni uslov od kojeg zavisi postojanje svake patnje. Tako je krajnji cilj praktikovanja budističkog puta dostizanje prosvetljenja.

To, naravno, znači prevazilaženje želje, ali samo dotle dokle je ta želja naša lična, odnosno ka nama usmerena. Rečeno je:

“Poći odavde gde smo sada i odlučno odbaciti SVAKU želju značilo bi umreti, a umiranje ne rešava problem.” (Hjuston Smit)

Vrsta želje koju treba prevladati jeste otudaona koju bismo mogli nazvati neznačajkom željom ili iracionalnomželjom. Citirajmo ponovo:

“Želje vezane za osnovne nužnosti života moguće je zadovoljiti, dok sebične želje nije moguće bilo kada umiriti. One ne izviru iz hemije tela, već su čiste mentalne konstrukcije - biti sve više i više, imati sve više i više: novca, moći, ugleda, ljubavi; preteći i zaseniti sve druge, biti naj-naj. To je jedan nemoguć san, koji i ako se ostvari neće sobom doneti ni spokojstvo ni trajnu sreću.

Pohlepni, ljubomorni, zavidljivi nikada ne mogu biti zadovoljni, jer njihovo nezadovoljstvo i nesreća ne izvire iz bilo kakve stvarne uskraćenosti u pogledu nečeg neophodnog za život, već iz nedostataka i deformacija njihovog karaktera”. (“Metta”)

Iz svega ovoga uvidećete da se u budizmu prvim i poslednjim neprijateljem smatra neznanje - neznanje ne u smislu pomanjkanja obrazovanja, već pomanjkanja sposobnosti za pravilno razlučivanje stvari. Takođe vam je sada jasno da konačnu pobjedu koju treba ostvariti jeste zadobijanje sposobnosti razlučivanja i uviđanja, a da je osnovno oružje u toj bici ispravna sabranost pažnje u različitim oblicima.

Lična volja je, otuda, jedan vid volje za životom, slepe žeđi za postojanjem koja se u ovome ljudskom životu ispoljava putem ličnih instinktivnih i emocionalnih faktora. Svi oni skupa sačinjavaju dinamičke elemente mentalnog života.

Budistička psihologija prihvata sistem klasifikovanja dinamičkih faktora uma koji je ponešto drugačiji od sistema sa kakvim se srećemo u zapadnoj psihologiji. On uključuje ne samo instinktivne elemente, već i mentalne navike razvijene iz instikata, kao i obrasce mišljenja slobodno razvijane nasuprot tim instinktima.

Ova se klasifikacija generalno javlja u budističkoj literaturi kao spisak pedeset aktivnih mentalnih faktora (nasuprot receptivnim mentalnim faktorima znanim kao osećaj i opažaj) i svih tih pedeset faktora sačinjavaju dinamičke komponente uma. Neki od

njih su direktno izvedeni iz osnovnog nagona za održanjem, dok su drugi razvijeni kao suprotnost egoističkim sklonostima, ali svi učestvuju u formiranju ponašanja. Zato ih možemo označiti i kao pedeset odrednica. Nema potrebe da se ovde detaljno bavimo svim tim odrednicama. Sve što je potrebno pomenuti u sadašnjem kontekstu jesu tri, koje se nazivaju korenima nepoželjne voljne aktivnosti i njihove suprotnosti, odnosno tri izvora poželjne voljne aktivnosti.

Tri korena nepoželjne volje su pohlea, mržnja i obmanutost, dok su njihove suprotnosti - velikodušnost, dobronamernost i razumevanje - koreni poželjne voljne aktivnosti. Ta aktivnost može se ispoljiti kao telesna i verbalna radnja ili kao misao; ali u svemu tome je presudan motiv koji stoji iza te aktivnosti, mentalna odrednica koja je podstiče.

Tri korena nepoželjne volje su pohlepa, mržnja i obmanutost, dok su njihove suprotnosti - velikodušnost, dobronamernost i razumevanje - koreni poželjne voljne aktivnosti. Ta aktivnost može se ispoljiti kao gest, govor ili misao; ali u svemu tome je presudan motiv koji stoji iza te aktivnosti, mentalna odrednica koja je podstiče.

Tako, ako mislite ili govorite motivisani pohlepom, bila ona u očiglednom i intenzivnom obliku ili u slabom i prikrivenom obliku, vi na taj način jačate pohlepukao faktor vašeg mentalnog sklopa. Sa druge strane, kada delujete iz velikodušnosti, time ujedno i jačate tu odrednicu sopstvenog uma. Isto je sa mržnjom i dobronamernošću kao njezinom protivtežom. Onaj ko sebi dopušta da postane ljut ili iznerviran istovremeno u svome umu stvara faktor mržnje, dok čineći napor da bude tolerantan i strpljiv sa ljudima koji ga iritiraju ili stvarima koje ga onespokojavaju povećava mentalni faktor dobronamernosti u svome umu.

I opet, ako mislite, govorite ili postupate na egoističan način dopuštate sebi da budete motivisani obmanutošću, jer obmanutost u ovome kontekstu znači prvenstveno obmanu o postojanju sopstva, zajedno sa samoobmanom i osećanjima supreiornosti i inferiornosti koja je prate. Otuda vama sve više ovladava obmanutost, pošto postaje jača no što je bila.

Kada, sa druge strane, nastojite da razaberete pravu prirodu iluzije o sopstvu i oslobodite se samoobmane jačate i suprotni faktor - razumevanje. Tako razumevanje - ili neobmanutost, kako se često naziva - postaje jača odrednica vaših misaonih procesa.

Kao što vidite, moralno nepoželjne odrednice koje postoje kao delovi vašeg mentalnog sklopa ometaju vaše napredovanje ka konačnom oslobađanju; tako o njima možete govoriti kao o 'smetnjama'. Na isti način, možete videti da moralno poželjni faktori uma podstiču vaše napredovanje ka konačnom oslobađanju, te ih otuda možemo nazvati 'podsticajima'. Iz ovoga ćete zaključiti da ispoljavanje neke odrednice odmah daje svoj efekat unutar uma. Taj neposredni efekat je jačanje te odrednice, što joj naravno ubuduće olakšava da deluje.

Međutim, nije to sve. Svaka od odrednica o kojima smo govorili, svaki od aktivnih ili dinamičkih faktora koji pomažu u konstituisanju uma kao celine, može se prikazati kao nagomilavanje energije unutar uma. Možete svaku odrednicu - velikodušnost, sa jedne, ili pohlepu, sa druge - posmatrati kao akumulaciju specifične vrste sile unutar uma i svaka takva sila će kad-tad u budućnosti doneti određenu vrstu iskustva.

To buduće iskustvo je rezultat prvobitne voljne aktivnosti - reakcija na prvobitni postupak. voljna aktivnost na prvome mestu podstiče nagomilavanje specifične mentalne sile, a ta sila sa svoje

strane donosi reakciju u obliku zadovoljstva ili patnje. Otuda se akumulirana sila može nazvati 'silom reakcije'. Akumuliranje sile reakcije velikodušnosti će u jednosme trenutku podstaći prijetnost bilo koje vrste, baš kao što će akumuliranje energije u baterijskoj lampi u jednom trenutku podstaći svetlost. Energija u bateriji može proizvesti svetlost jedino u povoljnim uslovima: mora postojati sijalica i biti pritisnut prekidač na lampi. Tada struja može da poteče kroz vlakno, koje se zažari. U tom procesu - ukoliko ne isključimo struju ili zamenimo bateriju - energija će na kraju biti sasvim utrošeno.

Na sličan način, akumuliranje sile reakcije velikodušnosti podstaći će zadovoljstvo jedino kada okolina pruža odgovarajuće uslove; a sve dok se to ne dogodi sila reakcije ostaje, da tako kažemo, uskladištena. Kada se na kraju povoljne okolnosti steknu, određena sila reakcije izazove srećno iskustvo i u tom procesu postaje sve slabija, dok se na kraju sasvim ne utroši, sem ukoliko ne bude zamenjena novom velikodušnošću.

U celini uzev, takva zamena je u nekim slučajevima moguća istovremeno sa pražnjenjem. Ako doživljavajući srećno iskustvo nastavite da ispoljavate velikodušnost, tada će se ta sila reakcije dopunjavati čak i onda kada se troši. To je slično cisterni iz koje crpate vodu, ali je povremeno kiša opet napuni. Međutim, ako uživajući u plodovima ranijih velikodušnih dela postanete sebični i pohlepni, tada je vaš um nalik cisterni za vreme suše: voda se crpi, a nikada ne dodaje, tako da će cisterna na kraju presušiti.

Kako je sa faktorom uma poznatim kao velikodušnost, tako je i sa njemu suprotnom odrednicom - pohlepom. Ispoljavajući koristoljublje u bilo kom obliku, u sopstvenom umu istovremeno akumuliramo novu silu reakcije pohlepe. Kada u budućnosti spoljašnji uslovi budu povoljni, ta akumulacija će se utrošiti kroz

patnju. Tokom te patnje možda ćemo zapsti u nova nepovoljna stanja uma, kao što je samosažaljenje, što će samo pojačati već akumuliranu silu reakcije. Sa druge strane, možemo pri tome razvijati strpljivost i druge poželjne osobine uma, tako da će se akumulirana sila koja izaziva upravo tu patnju na kraju istrošiti.

I dok je svaki tip faktora uma određena sila reakcije, u celini ih možemo podeliti u dve velike grupe - prva, sile reakcije koje vode ka sreći, i druga, sile reakcije koje vode ka patnji. Često se o njima govori kao o dobrim delima i gresima, pa tako kažemo da će neko ko ima veliku količinu dobrih dela u budućnosti uživati u velikoj sreći, dok će drugi, koji je nagomilao mnoštvo grehova kad-tad pretrpeti veliku patnju. Inače, energije reakcije koje postoje unutar uma su uskladištene, da tako kažemo, ispod nivoa dostupnog svesti. Podsvesni aspekt uma u budističkoj terminologiji naziva se životnom podstrujom. To je tok mentalne energije koji postoji ispod praga svesti i tu je skladište posledica svih prošlih postupaka i iskustava.

Ova životna podstruja može se uslovno nazvati skladištem energije reakcije preostale od svih ranijih voljnih postupaka, a ne smete ideju o skladištu uzeti suviše doslovno. Iskustva našeg života nisu bukvalno smeštena nigde na način kako je voda smeštena u rezervoaru, već potencijalno, dakle kao što plod jabuke postoji u drvetu. Vi naravno ne verujete da su jabuke “usklađene” na nekom mestu u drvetu. Tek uz odgovarajuće klimatske uslove, povoljno tlo i ishranu, energije unutar drveta jabuke će izazvati da se plod jabuke pojavi na granama; na isti način, uz povoljne spoljne uslove, energije unutar životne podstruje će zasnovati i pospešiti iskustva u skladu sa svojom prirodom.

Vetar nije nigde uskladišten u vazuhu, ali pri određenim toplotnim uslovima vazduh će se širiti ili skupljati i stvarati vetar. Isto tako, vatra nije uskladištena u zrnu šibice, ali u odgovarajućim uslovima trenja šibica će dati vatru.

Tako životna iskustva, zajedno sa njima odgovarajućom srećom ili patnjom, nisu bukvalno uskladištena u životnoj podstruji, ali u odgovarajućim uslovima ona će doneti plod, kao što se to događa na granama jabuke. Sada je jasno da energija reakcije ne može izazvati efekat sve dok se ne steknu odgovarajući uslovi za njeno delovanje ili pražnjenje. Ako se ti uslovi ne steknu u ovom životu, to znači da u njemu ne možete da žanjetezadovoljstvo ili patnju kao posledicu dotadašnjih postupaka.

Uvidate, dakle, da će na kraju vašeg sadašnjeg života preostati mnogo energije reakcije, pozitivne i negativne, koja nije imala prilike da se isprazni. Šta se događa sa tim neutrošenim i neispražnjenim energijama reakcije? Kada umrete vaše telo će se raspasti, naravno, ali Buda uči da različite komponente uma preživljavaju u obliku životne struje, struje mentalne energije, koja se sastoji od neispražnjenih energija reakcije. To je ono što životna struja zapravo jeste, jedan stalno menjajući tok energije reakcije, a posle vaše smrti ta životna energija će pokrenuti novi život i tako izazvati rođenje novog bića. Novo biće ste vi sami, pošto životna struja nije prekinuta. Novo biće nasleđuje sve energije reakcije - sve mogućnosti za sreću, za patnju i za nove voljne aktivnosti - od prethodnog bića, koje ste takođe bili vi. Sa gledišta kontinuiteta novo biće je isto kao prethodno (iako u drugom telu), jer se kontinuitet životne struje ne prekida ni smrću niti rođenjem.

Već smo videli da moralni zakon akcije i reakcije, kako je izložen u Budinom učenju, tvrdi da svako od nas doživljava sreću i patnju u tačnoj srazmeri sa moralnim kvalitetima svojih ranijih

postupaka. Videli smo takođe da prema ovom učenju moralni i nemoralni postupci stvaraju energije unutar uma i te nas energije - energije reakcije, kako ih nazivamo - konačno vode u iskustva sreće i patnje. Ovo je možda pojednostavljivanje problema, jer preciznije rečeno Budino učenje govori da svaki uzrok ima više posledica, dok svaku posledicu izaziva više uzroka. Drugim rečima, ništa se ne javlja samo zbog jednog uzroka i ništa ne izaziva samo jednu posledicu; sve se prepliće sa mnoštvom drugih stvari. Međutim, osnovna stvar je da moralno ispravni postupci donose sobom uživanje određene vrste, dok moralno neispravni postupci donose patnju.

Koncept energije reakcije nam omogućuje da vidimo kako se budistička ideja ponovnog rođenja razlikuje od nebudističkih verovanja u reinkarnaciju, jer ono što je u budističkom učenju životna struja, to je duša u uobičajenom smislu. Ovo nas dovodi do tačke u kojoj posebna životna energija reakcije (pokretana posebnom voljnom aktivnošću) ulazi u igru. Ako pljačkate banku i loše isplanirate bekstvo, bićete odmah uhvaćeni i uskoro kažnjeni. Ako dobro isplanirate bekstvo i u tome uspete, ali pri tome ipak ostavite nekoliko tragova, možda nećete biti uhvaćeni u narednih pet godina, ali kada na kraju ipak budete uhvaćeni i osuđeni moći ćete da uočite vezu između uzroka (vašeg nemoralnog postupka) i posledice u obliku kazne. Međutim, može se dogoditi da se posle pljačke banke tako dobro sakrijete da izbegnete kaznu u ovom životu, tako da vas kazna (odgovarajuća reč u ovom kontekstu, ali ne sasvim precizna) možda neće stići ni u sledećih nekoliko života. U tom slučaju niste u mogućnosti da uvidite vezu između uzroka i posledice.

Ovde opet pojednostavljujemo situaciju govoreći kao da jedan uzrok donosi samo jednu posledicu, ali cilj našeg interesovanja je vreme za koje određena energija reakcije dejstvuje. Kao što smo

već rekli, energija reakcije se ne može utošiti dok se ne stvore odgovarajući uslovi za njezino dejstvo; a pod uslovima podrazumevamo i one spoljne, odnosno uslove okoline, kao i one unutar samog uma. To znači da ako ste postupili moralno neispravno - a to je, na primer, pljačka - tokom vremena dok uživate blagodeti serije prošlih moralno ispravnih postupaka ne možete da žanjete suprotne efekte nemoralnih postupaka. Kažete tada da vas prati sreća i to je tačno samo utoliko ukoliko shvatate da je sreća zaista plod vaših ispravnih postupaka.

Slično ovome, ako postupite velikodušno možete da očekujete nekakav vid sreće kao rezultat, ali ona možda neće doći u bliskoj budućnosti, čak možda ni u sadašnjem životu. Možda ste u sred dugog perioda frustracije i padova kao posledice neke prošle faze moralno neispravnih postupaka, čija energija reakcije mora da dođe do izražaja i iscrpi se.

Tako Budin nauk uči da se posledice nekih postupaka osećaju odmah i da se njima posledične energije reakcije iscrpljuju ubrzo pošto su nastale; ali mnoge voljne aktivnosti su sa odloženim dejstvom, jer energije reakcije koje su njima proizvedene imaju svoje dejstvo u obliku sreće ili patnje tek nakon nekoliko života. Posledice slabijih voljnih aktivnosti mogu biti neutralisane jačin energijama reakcije suprotne prirode. Tako ako se slaboj ometajućoj energiji reakcije suprotstavi jača unapređujuća, tada jača može slabiju da neutrališe, gubeći pri tome i deo svoje snage.

Ovo se, ipak, ne može primeniti na jaku energiju reakcije izazvanu veoma određenom moralno ispravnom ili neispravnom aktivnošću. Energije reakcije pokrenute u mentalnoj strukturi takvim aktivnostima nikada ne mogu biti neutralizovane i čak ako se ni tokom više narednih života ne steknu odgovarajući uslovi za njihovo pražnjenje, one će se kad-tad ispoljiti nesmanjenom

žestinom. Zbog toga se one nazivaju energijama reakcije sa neograničenim dejstvom i sve dok su pritajene ubrajaju se u rezerve energije reakcije. Pored energija reakcije sa neograničenim dejstvom, postoje i druge snažne energije reakcije izazvane veoma jakom negativnom voljnom aktivnošću ili pak veoma uzvišenim stanjima uma. Pokretanje ove energije reakcije, tvrdi se u Budinom učenju, ima prvenstvo nad svim ostalim vrstama. Tako uošvate da koliko god bilo vreme između uzroka i njegove posledice krajnji rezultat voljne aktivnosti jeste neizbežan.

Na prvi pogled vam se može učiniti da su sadašnjost i budućnost potpuno i bez izuzetka određeni prošlošću, da možete doživeti samo ono što je već uslovljeno vašim prošlim delima. Ovakvo fatalističko shvatanje, međutim, nije deo Budinog učenja o uzroku i posledici. Istina je da se delom - veoma velikim delom - pod uticajem energija reakcija proizvedenih vašim prošlim voljnim aktivnostima, ali one nisu jedina energija unutar vašeg uma; postoji takođe i mogućnost vaše sadašnje volje.

Volja ili želja postoji kao energija unutar uma, kao što postoje pažnja i usredsređenost. Ne ulazimo u diskusiju o slobodnoj volji, izuzev podsećanja da je sve ono što učinimo uslovljeno unutrašnjim i spoljašnjim faktorom; ali moramo shvatiti da volja postoji u smislu da je sačinjena od energije želje usmerene prema nekom objektu. Pošto volja postoji kao energija želje upravljena ka objektu, jasno je da možemo koristiti tu volju da manipuliramo sadašnjim rezultatima prošlih aktivnosti. Pod "manipulisanjem" sadašnjim rezultatima prošle aktivnosti ne podrazumevamo da možemo da poništimo te rezultate, već da iskoristimo naša sadašnja iskustva kao pomoć u napredovanju ili da dozvolimo nekom od tih iskustava - prijatnom ili neprijatnom - da uspore naše napredovanje.

Ali da bismo manipulirali našim sadašnjim iskustvima - da ih iskoristimo kao sredstvo za napredovanje - moramo razviti neophodne moralne osobine. Iako je sadašnjost uslovljena prošlošću, kao što je budućnost uslovljena sadašnjošću, budućnost je neraskidivo vezana i za prošlost, pošto ona zavisi i od toga šta činimo sa našom sadašnjom snagom volje.

U mnogim okolnostima tačno je da ima malo ili uopšte nema prostora za konstruktivnu, odnosno unapređujuću delatnost, jer je pritisak energija reakcija iz prošlosti tako velik, a sadašnja volja tako slaba. Međutim, u celini gledano, ako inemate izbor u akciji, barem je moguće da regulišete svoje mentalne i moralne odgovore na situaciju, makar do određenog stepena.

Zato, pod teškim uslovima koje ne možete da izmenite, ipak možete da vežbate strpljenje i toleranciju, suočavajući se sa situacijom i ne dozvoljavajući da vas potpuno savlada. Na taj način, prolazeći kroz teško razdoblje bolnih posledica energija reakcije, izgrađujete unutar svoje mentalne strukture nove, unapređujuće energije reakcije, koristeći tako i nepovoljnu situaciju na najpovoljniji mogući način.

**Ova knjižica namenjena je isključivo
za BESPLATNU distribuciju, kao dar Dhamme**

„Dar Učenja nadmašuje sve druge darove”

Ova knjiga je namenjena za besplatnu distribuciju s pouzdanjem da će biti od koristi onima koji su zainteresovani za dublje upoznavanje Budinog učenja i kontemplativne prakse, kao i za oplemenjivanje sopstvenog života.

Mi u Theravada budističkom društvu “Srednji put” osećamo se privilegovanima što smo u prilici da pomognemo pojavljivanju ove i njoj sličnih knjiga.

Nadamo se da ćemo tako biti i ubuduće.

Takođe bi nas veoma radovalo da dobijemo komentare ili predloge čitalaca.

Knjiga je za sada u elektronskom formatu, a da bi se pojavila i u štampanom obliku, za besplatnu distribuciju, razmislite da li ste u mogućnosti da to pomognete svojom donacijom.

Sem radosti davanja, to bi ujedno bila dragocena prilika za pokroviteljstvo Dhamme i posvećivanje svojih dobrih dela drugim ljudima, u skladu sa budističkom tradicijom.

Ako želite i sami da tome doprinesete, makar i najskromnijim prilogom, molimo vas da nas kontaktirate na:

Theravada budističko društvo “Srednji put”

Novi Sad, Srbija

budizam@yahoo.com

